

Маланчук П. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ

CRIMINAL PROCEEDINGS ON THE GROUND AGREEMENTS CONCERNING THE RECOGNITION OF WINNING

Стаття присвячена аналізу інституту угоди про визнання винуватості в кримінальному процесі України та практики застосування відповідного кримінального процесуального законодавства. Проведені паралелі з досвідом інших країн світу та визначені напрями вдосконалення реалізації такого провадження.

Ключові слова: кримінальне провадження, угода про визнання винуватості, призначення покарання, підозрюваний, обвинувачений.

Статья посвящена анализу института соглашения о признании виновности в уголовном процессе Украины и практики применения соответствующего уголовного процессуального законодательства. Проведены параллели с опытом других стран мира и определены направления совершенствования реализации такого производства.

Ключевые слова: уголовное производство, соглашение о признании виновности, назначение наказания, подозреваемый, обвиняемый.

The article is devoted to the analysis of the institute of the agreement on the recognition of guilt in the criminal process of Ukraine and the practice of applying the relevant criminal procedural law. Conducted parallel with the experience of other countries of the world and identified areas for improving the implementation of such proceedings.

Key words: criminal proceedings, agreement on recognition of guilt, punishment, suspect, accused.

Постановка проблеми. Інститут угод у кримінальному судочинстві є втіленням концепції відновлювального правосуддя, хоча і має відмінності з таким. Зазначена концепція судочинства покликана сприяти досягненню консенсусу між його сторонами, врегулюванню соціального конфлікту. Головна мета інституту угод в кримінальному провадженні – не пошук істини у справі, а задоволення інтересів сторін. Інститут укладення угод у кримінальному провадженні потребує постійного аналізу та вивчення, оскільки є новим як для юридичної теорії, так і для юридичної практики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з реалізацією угоди про визнання винуватості, у своїх працях вивчали: О.В. Безрядін, Г.П. Власова, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін, О.П. Кучинська, М.І. Леоненко, Д.М. Лобань, В.Т. Нор, Є.В. Повзик, Г.П. Серета, І.А. Тітко, О.М. Толочко, М.І. Хавронюк, М.Є. Шумило та інші.

Мета статті – аналіз кримінального процесуального законодавства України, яке регламентує порядок кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості.

Виклад основного матеріалу. Угоди в українському кримінальному судочинстві були вперше запроваджені Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року [1]. З урахуванням вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року укладення угоди в кримінальному провадженні можна розглядати як процедуру, що сприяє спрощенню,

а відповідно, і прискоренню процедури правосуддя, що має неабияке значення для забезпечення права на судочинство в розумні строки [2].

Відповідно до ст. 468 КПК України у кримінальному провадженні може бути укладено два види угод, перший із яких – угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, другий – угода між прокурором і підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості [1].

Угода про визнання винуватості – це добровільне волевиявлення підозрюваного або обвинуваченого та прокурора про співпрацю у викритті кримінального правопорушення, викладене у формі письмового документа, що містить відомості про обставини кримінального правопорушення, ступінь сприяння підозрюваного чи обвинуваченого органам досудового розслідування, характер і тяжкість підозри чи обвинувачення й умови узгодженої відповідальності підозрюваного або обвинуваченого тощо [3, с. 31].

В.І. Бояров з приводу інституту укладення угод у кримінальному провадженні зазначає, що концепція погоджувальних угод про визнання винуватості: такий процесуальний порядок укладення процедур, що має своє коріння в теорії компромісів перш за все як інститут боротьби зі злочинністю. Тобто розвиток інституту погоджувальних процедур у кримінальному судочинстві має, по-перше, підвищувати ефективність боротьби зі злочинністю, а по-друге, сприяти зменшенню витрат на цю державну діяльність [4, с. 39].

Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості можна поділити на певні етапи,

які мають свої особливості, зумовлені специфікою вказаного правового інституту. Такими основними етапами є:

1) ініціювання, узгодження умов та укладення угоди про визнання винуватості, яке можливе як під час досудового розслідування, так і судового провадження (ст. 469 КПК України);

2) перевірка судом прийнятності угоди (ч. ч. 4, 6, 7 ст. 474 КПК України) та прийняття рішення щодо такого кримінального провадження (ст. 475 КПК України);

3) апеляційне та касаційне оскарження рішення суду;

4) виконання вироку суду [1].

Угода про визнання винуватості укладається між прокурором і підозрюваним (обвинуваченим) за ініціативою будь-кого з цих осіб. Участь захисника у разі укладення такої угоди, згідно з п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК, є обов'язковою та забезпечується з моменту ініціювання укладення угоди про визнання винуватості [1].

Важливим є положення частини 6 ст. 469 КПК про те, що у разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості [5].

Крім того, слід звернути увагу, що наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для підозрюваного чи обвинуваченого є його відмова від реалізації певних прав:

1) права на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожен обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачують особу;

2) права допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на користь особи (абзаци 1, 4 п. 1 ч. 4 ст. 474 КПК) [1].

Також важливо зазначити, що для узгодження покарання сторони мають враховувати межі санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу, що передбачає відповідальність за скоєний злочин, стосовно якого укладається угода, положення Загальної частини Кримінального кодексу щодо призначення покарання, а також ступінь тяжкості злочину, особу винного й обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання [6].

Випадки відмови в затвердженні угоди чітко передбачені законодавцем у ч. 7 ст. 474 КПК України:

1) умови угоди суперечать вимогам цього Кодексу та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;

3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) є обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним або сторони не примирилися;

5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості [1, с. 181].

Якщо суд відмовить у затвердженні угоди, тоді досудове розслідування або судове провадження здійснюється у загальному порядку. Сторони кримінального провадження у цьому разі не можуть повторно укласти угоду про визнання винуватості та звернутися до суду для її затвердження. За відсутності підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК України, суд зобов'язаний затвердити угоду про визнання винуватості. Вирок суду постановляється на основі угоди в нарадчій кімнаті. Постановляючи вирок на підставі угоди, суд призначає узгоджену в договорі міру покарання.

Варто зазначити, що інститут угоди про визнання винуватості успішно застосовується в кримінальних провадженнях багатьох зарубіжних країн світу, зокрема у країнах англо-американської системи права. Проте в таких країнах суд прагне встановити істину, але лише настільки, наскільки це необхідно для того, щоб справедливо вирішити спір. Якщо ж процесуального спору немає (наприклад, одна зі сторін відмовляється його вести), то немає й пошуку істини. Англосаксонський суддя – не «дослідник», а «арбітр» [5].

Принциповою відмінністю кримінального провадження США від країн континентального права, зокрема України, є те, що у США угоди можуть укладатися в кримінальних справах щодо будь-яких злочинів.

Згідно з кримінальним процесуальним законодавством Німеччини, факт укладення угоди про визнання винуватості не звільняє прокурора від обов'язку довести вину підсудного в установленому законом порядку [7].

Відповідно до п. п. 3, 4 ч. 2 ст. 505 КПК Республіки Молдова умови угоди про визнання винуватості визначаються не тільки прокурором, підозрюваним та обвинуваченим, а й в обов'язковому порядку узгоджуються із захисником і прокурором вищого рівня, який перевіряє угоду на предмет її законності й доцільності [8]. Аналогічна норма міститься в ч. 1 ст. 210 КПК Грузії, у якій також передбачено, що процесуальна угода укладається за попередньою письмовою згодою прокурора вищого рівня [9].

Висновки. З огляду на вищевикладене, можна дійти висновків, що можливість укладення угод є вкрай необхідною та важливою, оскільки вони надають змогу скоротити процедуру кримінального провадження, заощадити державні кошти та час учасників судового процесу, а у суду, крім того, з'являється можливість більш оперативно розглянути інші справи, що, безперечно, позитивно відіб'ється на здійсненні кримінального судочинства у цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Київ : «Центр учбової літератури», 2012. 254 с.
2. Права людини. Міжнародні договори України. Декларації. Документ. Київ : Наукова думка, 1992. 199 с.
3. Новак Р.В. Укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у кримінальному провадженні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 4. Т. 7. С. 30–36.
4. Бояров В.І. Скорочена процедура судового слідства та угода про визнання вини: проблемні питання нового Кримінального процесуального кодексу України. *Науково-практичний журнал Часопис цивільного і кримінального судочинства*. № 4 (7). С. 38–44.
5. Хавронюк М.І. «ПРАВОПРОКУРОРЯ», або Деякі проблеми угоди про визнання винуватості. URL: <http://cppr.org.ua/index.php/2011-07-05-15-26-55/2011-07-22-11-18-16/637>.
6. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13.
7. Кісліцина І.О. Роль прокурора під час укладання угод про визнання винуватості: зарубіжний досвід. *Вісник Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. С. 225–227. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3845/Kislizina%20Rol%20prokurora.pdf?sequence=1>.
8. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Молдова : Закон от 14 марта 2003 года № 122-XV. URL : <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovno-processualnykodeks respublikimoldova/#more-58>.
9. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Грузії : Закон от 9 октября 2009 года № 1772-ІІс. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_09_10_2009.pdf.